

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Стаття посвячена проблеме познавательной деятельности ребенка-дошкольника. В ней даны теоретические сведения о дидактических условиях активизации этой деятельности.

The article deals with the problem of cognitive of a pre-school pupil. It gives theoretical information about didactic conditions of the activization of the process.

Проблема пізнавальної діяльності дитини-дошкільника досліджувалася багатьма вченими (Дж.Брунер, Л.С.Виготський, Л.А.Венгер, М.І.Лісіна, В.С.Мухіна, С.Л.Рубінштейн та ін.).

Поняття “пізнавальна діяльність”, за С.Л.Рубінштейном, – це “певна сукупність певним чином пов’язаних дій (операцій), функція яких, на відміну від знань, полягає не в тому, щоб зображувати об’єкт (ті чи інші його сторони), а в тому, щоб за допомогою цих дій були одержані істинні знання про об’єкт, тобто знання, що адекватно відображують його таким, яким він є насправді” [6, 285].

А.М.Богуш пізнавальну діяльність розуміє як “організований, цілеспрямований процес засвоєння дитиною

нових знань, набуття нових умінь та навичок, уточнення й закріплення знань, умінь і навичок, набутих у попередньому досвіді з допомогою дорослих чи самостійно” [1, 49].

Д.Б.Годовікова, М.І.Лісіна наголошують на тому, що пізнавальна діяльність дитини дошкільного віку – ще “орієнтовно-дослідницька діяльність, спрямована на пізнання оточуючого світу”.

Пізнавальна діяльність має складну структуру: мету, завдання, мотив, спосіб виконання, дії та операції, умови, оцінку, контроль. Так, наприклад, Н.Ф.Гализіна виділяє два класи пізнавальної діяльності:

1) **загальна** (охоплює такі прийоми, що використовуються у всіх видах діяльності): *уміння планувати свою діяльність, оцінювати й контролювати її; порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація та ін.;*

2) **специфічна** (стосується лише однієї конкретної діяльності): наприклад, у мовленнєвій – *прийоми звукового та складового аналізу слів, переказ художнього тексту, заучування вірша тощо.*

Одним із чинників пізнавальної діяльності, на думку Т.І.Науменко, є **психічна активність дитини**, яка визначається психологами як потреба організму в пізнанні довкілля, суспільних відносин, “потреба в пізнанні самого себе”. З часом за сприятливих умов психічна активність дитини переходить у пізнавальну активність.

Вчені (А.В.Брушлінський, А.М.Матюшкін, С.Л.Рубінштейн та ін.) визначають джерело розвитку пізнавальної активності, як-от: **пізнавальну потребу**, яка, в свою чергу, стимулюється низкою протиріч:

- незбігання думки про предмет із самим предметом (С.А.Рубінштейн);
- невідповідність між вихідними умовами і вимогами завдання (А.В.Брушлінський);
- невідповідність звичних способів дії, що використовуються особою, вимогам задачі (А.М.Матюшкін);
- незбігання характеристик чуттєвих вражень з тими, що були реально одержані (С.Д.Смірнов).

К.А.Абульханова-Славська, Д.Б.Богоявленська та ін. звертають увагу на те, що здібність до самостійного виявлення суперечностей є свідченням активності особистості, проявом її творчих можливостей.

Слід зазначити, що Ю.К.Бабанський, досліджуючи проблему оптимізації навчально-виховного процесу, наголошував на тому, що його ефективність закономірно залежить від умов, у яких він відбувається.

Сама умова як педагогічна категорія у науковій літературі немає однозначного тлумачення. Найчастіше її розуміють як “сукупність факторів, що впливають на когонебудь, щонебудь, які створюють середовище, у якому протікає щось” [3, 412].

Мета нашої статті полягає у виявленні дидактичних умов активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.

Розбудова національної системи освіти, її докорінне реформування потребує, щоб фахівці дошкільного виховання були добре обізнані з працями, ідеями С.Ф.Русової, К.Д.Ушинського, В.О.Сухомлинського та вміли творчо використати їх.

Все життя дитини супроводжується різними видами діяльності, у процесі яких вона набуває певних знань, здійснюється її психічний розвиток. Рушійною силою психічного розвитку, за Л.С.Виготським, є навчання як шлях “привласнення” дитиною загальнолюдських цінностей. Разом з тим, ніяке навчання не буде успішним, якщо дитина сама не буде виступати суб’єктом пізнавальної діяльності. Ця дидактична умова набуває особливого значення у системі дошкільної освіти.

Активізація пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, на нашу думку, сприятиме *врахування індивідуальних особливостей кожної вікової групи.*

Важливою дидактичною умовою, що забезпечує пізнавальну активність дошкільнят, є *увага до мовленнєвої діяльності*, яка виступає одним із видів пізнавальної діяльності. Теорія мовленнєвої діяльності знайшла висвітлення у працях Л.В.Щерби, Л.С.Виготського, О.О.Лурії, Н.І.Жинкіна, О.М.Леонтьєва та ін. Як зазначають науковці, розвиток

мовлення дітей у ранньому віці є “важливим завданням виховання, оскільки мова нерозривно пов’язана з розвитком усіх психічних процесів (сприймання, пам’ять, мислення) і водночас служить основою цілеспрямованої діяльності дитини” [1,58]. Розвиток мовлення здійснюється під впливом навколишнього середовища і насамперед під активним впливом дорослих.

Сучасні лінгводидакти (Д.Ф.Ніколенко, А.К.Маркова, А.Д.Салахова, М.М.Кольцова, А.М.Богуш та ін.) розрізняють чотири види мовленнєвої діяльності: 1) слухання (аудіювання); 2) говоріння; 3) читання і 4) письмо. У дошкільному закладі діти опановують лише першими двома видами мовленнєвої діяльності.

Слухання (аудіювання) – це сприймання мовлення на слух і його розуміння. Його мета - розкриття смислових зв’язків, осмислення сприйнятого на слух мовленнєвого повідомлення мовця. Результатом слухання є розуміння або нерозуміння тексту.

Говоріння – це продуктивний вид мовленнєвої діяльності, активний процес здійснення спілкування. Результатом його є зовнішнє вираження способу формування та формулювання думки засобами мови.

Вказані види мовленнєвої діяльності тісно пов’язані між собою й обумовлюють ефективність один одного. Так, смислове сприймання й розуміння мовлення залежить від характеру мовленнєвої діяльності мовця; від того, наскільки зрозуміло і чітко висловлюється мовець; від темпу, виразності мовлення; від уміння виділити головне, встановити контакт зі слухачами [1,53]. Розуміння мовлення, за С.Л.Рубінштейном, вже включає в себе його активне вживання [6,302].

Активізація пізнавальної діяльності - це збільшення питомої ваги активності особи у процесі самої діяльності. Під активізацією мовлення психологи (Л.С.Виготський, О.М.Леонтєв, С.Л.Рубінштейн) розуміють переведення складників мовленнєвої діяльності (говоріння, слухання) на більш високий рівень, що полягає в доповненні їх мовними, якісними змінами.

Навчання дітей говоріння і слухання, як зазначають А.М.Богуш, Т.О.Пироженко, Т.І.Науменко, відбувається у процесі навчально-мовленнєвої пізнавальної діяльності.

Під навчально-мовленнєвою пізнавальною діяльністю науковці-методисти пропонують розуміти „організований, цілеспрямований процес використання мови задля передавання та засвоєння суспільно-історичного досвіду, оволодіння суспільними способами дій у сфері наукових понять, встановлення комунікацій та планування своїх дій” [1,54]. Навчально-мовленнєва пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку складається з різноманітних видів говоріння (*запитання, відповіді, розповіді, описи, переказ* тощо) та слухання (*слухання мовлення товариша, вихователя; слухання казки, оповідання, розповіді* та ін.). У процесі навчально-мовленнєвої діяльності у дітей формуються:

мовленнєві навички	мовленнєві вміння
це автоматизовані дії з мовним матеріалом (фонетичним, лексичним, граматичним) як у процесі слухання, так і у процесі говоріння	це засвоєння суб'єктом норми і правила мови, це сукупність мовленнєвих дій, операцій, навичок, які дозволяють здійснювати мовленнєву діяльність, спілкування

У навчально-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку може відбуватися **активізація мовлення**, що передбачає: перехід мовленнєвих структур шляхом поступового введення у старі структури нових компонентів, що веде до виникнення нових форм мовлення (діалог, монолог, розгорнуте пояснення та ін.).

Оскільки мовлення обслуговує всі види пізнавальної діяльності, то можна зробити висновок: чим активнішим є мовлення дитини (запитання, звертання, пояснення, міркування і т.п.), тим ефективнішою буде пізнавальна діяльність, очевидно її результативність.

Література

1. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. -246с.

2. Брунер Дж. Исследование развития познавательной деятельности. –М.: Педагогика, 1971. -194с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. –К.: Либідь, 1997. -603с.
4. Лисина М.И. Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми и сверстниками //Вопросы психологии. -1982. -№1. –С.17-23.
5. Розвиток пізнавальних здібностей дошкільників /За ред. А.М.Богущ. –Одеса: Наука, 1998. -149с.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. –М.: Педагогика, 1989. -378с.
7. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности учащихся. –М.: Знание, 1983. -202с.

І.Ф.Шудзіховська

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ГІМНАЗІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ГУМАНІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

В работе раскрываются особенности познавательного интереса учащихся гуманистической направленности и пути его формирования.

The peculiarities of cognitive of humane trend and ways of their forming is revealed in the article.

Процесу формування особистості учня гімназії, розвитку його інтелектуальних здібностей сприяють міцні знання про природу, історію і культуру рідного краю, які ґрунтуються на краєзнавчому принципі: шляхом пізнання дійсності від близького до далекого, від знайомого до незнайомого. Такий підхід у формуванні пізнавальних інтересів передбачає утвердження одвічних духовних цінностей людини: патріотизму, працьовитості, власного світогляду, національної свідомості.

Основними дидактичними умовами формування пізнавальних інтересів учнів гімназії на заняттях - врахування захоплень і вікового складу, зміна вражень за рахунок різноманітних виховних прийомів, створення ситуації раптовості, новизни, романтичності, емоційно-інтелектуальне нагітання, колективна творчість. Активізація пізнавальної